

DARVASI LÁSZLÓ

A könnymutatványosok legendája

(Regényrészlet)

Jozef Bezdán a börtönben mindazonáltal kap engedményeket is. A Remény nevű keserűfű virágát ugyan soha nem reszelik bele a napi rizsébe, de például Kopata, a görög csapszékes bejárhat hozzá. Nem kevés ingyen borába kerül ez Kopatának, akihez egyre sűrűbben térnek be török közkatonák és várbeli alparancsnokok. Ha Kopata bebocsáttatást nyer a vártömlöcbe, sokat időzik Jozef Bezdánnál. Hosszan bámul a megkínzott férfi szemeibe, s néha abban reménykedik, hogy a másik hamarosan meghal, s magával viszi a titkát a másvilágra, vagy esetleg olyasmit árul el magáról, amivel legalább egyensúlyt teremtenek az egymásról való tudás kényes viszonyában. Kényes viszony?! No hiszen! Kopata reménykedhet, amennyit csak akar. Hiszen Jozef Bezdántól egyetlen árva szócskát sem hallott még, legfeljebb a bólintásából, arcának vagy ujjainak rezdüléséből beszélget vele. Kopata retteg attól, hogy a törökök fülébe jut, hogy bár úgy tesz, mintha Mohamed hű és alázas híve lenne, még a farkát is megmetéltette, miközben mégis Jézushoz imádkozik minden éjjel és minden hajnalban. Egyszer egy örmény gyümölcsösről derült ki hasonló. Szamárbőrbe varrva dobták a Tiszába, de még előtte rabláncra fűzték és eladták a családját emberkereskedőknek.

Jozef Bezdán nem csak a rettegést látja már Kopata szemében.

Lassanként megismeri Szeged hétköznapi életét. Látja a kiáltozásoktól, árusok kántálásától hangos piacokat, az Alsóváros és a Felsőváros dolgos népét, látja a mindig nyüzsgő Palánk törökjeit, a büszke minaretet, a homokszínű Tiszát, a folyó jegén halászókat, látja a hírhedt mészárosokat, mint kereskednek s mint visznek és vesznek híreket is, látja a híres szegedi vásárokat, hová még Kecskemétből és a Felvidékről is eljön a nép, látja, hogy titokban hordók kezdenek gurulni a messzi Tokaj pincéiből s begörögnek egyenesen a városba, előkelő törökök kapuján éppúgy, mint Kopata vagy más csapszékes udvarára. Látja Jozef Bezdán szegény Arnót Kamillát is, akit megerőszakolt Ibrahim Galaburdi. Milyen különös véget ért a janicsárkapitány! Hamuvá lett, és csak egy amulett maradt utána. Kamilla néhány napig valósággal haldoklik a szégyentől, mert hiszen kimondta, hogy igen, akarja, vágyik rá, hogy Ibrahim Galaburdi a testébe hatoljon. Aztán látja Jozef Bezdán azt is, mint áll meg a lány az utcán, véletlenül éppen Kopata csapszéke előtt, s kacag föl az égre, mert először vallja be magának, hogy jó volt, hogy csodálatos volt a dolog Ib-

rahim Kopatával. Látja a világgém Kamilla apját, az öreg Arnót mestert is, amint az udvarán fúr és farag, s közben magában dörmög és zsörtölődik. Látja továbbá a barátapapokat, mint gyűjtögetnek húsokat a klastrom titkos pincéjébe. És lát kézműveseket, paplanosokat és selyemvarrókat a Palánkban. Hovatovább azt gondolhatná az ember, hogy amit Jozef Bezdán nem lát a szegedi várbörtön dohos és hideg tömlöcéből, az voltaképpen nincs is.

Diamont a várudvaron sétál. Ilyenkor tartózkodóan udvarias, habár kíváncsiságtól sem mentes pillantásokat vetnek feléje a gyakorlatozó, vagy éppen az árnyékban pihenő harcosok. A fátyol azonban jótékonyan elrejtí Diament szomorúságtól elgyötört, sápadt arcát. Aztán egy napon a lány éppen e szokásos sétája közben arra gondol, hogy a szerelemben a távolság a legfontosabb dolog, s nem pedig az egyesülés, az eggyé válás közkedvelt gondolata. A távolság?! Diamont megtorpan, s a nyugati bástyára tekint, ahol éppen Achmet pasa áll, s félrebillent fejjel őt figyeli. Éppen csak ennyi kell a balesethez. A gondolat hirtelen kiröppen Diamont fejcskékéből, végighussan az arc és a fátyol közti résen aztán pedig kiszáll a szabadba. Vigyázatlan gondolat volt. Különből miért repült volna egyenesen abba a cellába, hol Jozef Bezdán, a világgém sínylődik, és éppen egy hajszálával játszik szórakozottan?! Diamont remegő vállakkal fut az őnök kapitányához. Achmet mosolyogva figyeli. A katonák hiába kutatják át a cella minden zegét és zugát, a falak legapróbb, hajszálvékony repedéseit, a gondolatot nem találják. Hiába kínozzák meg újra Jozef Bezdánt, a szavát sem veszik. Még csak nem is ordít a világgém. Achmet pasa végül maga megy le a meggyötört, sebekkel és ütésnyomokkal elcsúfított fogolyhoz. Jozef Bezdán a napfoltos sarokban gubbaszt, és valamit motyog a gyerekkoponyához. Tudomást sem vesz a pasáról. Oda sem pillant, amikor csikordul a zárka ajtaja, s belép rajta a pasa. Achmet a fejét dörzsölgetve közelebb lép, s odahajol Jozef Bezdánhoz. A gyötrelmeken is átsugárzik a férfi kivételes szépsége.

- Azt beszélük, kém vagy - szól Achmet.

- Azt mondod, mindegy - válaszol Jozef Bezdán helyett.

- Nem mindegy, barátom. Ha kém vagy, árulj el nekem valamit. - Achmet odatartja Ibrahim Galaburdi janicsár kapitány amulettjét. A kis bőrfüggőből fölcsillan a kövecske.

- Látod a könnycseppet a kőben?

Jozef Bezdán bólint.

- Mondd meg, kinek a könnye!

Patkány surran végig Achmet lábán. A pasa dühösen toppant. Jozef Bezdán mosolyogva nézi a kiontott belű, még rángatózó állatot.

- Kínozzátok meg - kiált a pasa, ahogy kilép a cellából. Néhány nap múlva azonban maga Diamont megy le Jozef Bezdánhoz. Sokáig bámulja szótlanul a valószerűtlenül szép férfit, aki fájós lábait maga alá húzva üldögél

előtte. Jozef Bezdánnak is jól esik ránézni a lányra. A lány lesüti a szemét, s hal-
kan arra kéri a foglyot, hogy adja vissza neki azt a gondolatot. Jozef Bezdán
szomorúan ingatja a fejét.

– Azt akarod mondani, hogy jöjjenek vissza egy hét múlva? – kérdezi
Diamont.

A fogoly fáradtan bólint.

– Úgy elrejtetted, hogy magad sem találod? – kérdi a lány. A fogoly el-
mosolyodik, és a hajához nyúl, pedig hihetetlen erőfeszítésbe kerülhet neki
a mozdult. Alaposan megdagadt könyöke arról árulkodik, hogy el van törve
a karja. Ebben a pillanatban az a rossz arcú alak, aki Ibrahim Galaburdi janicsár
kapitány amulettjét Achmet pasának átadta, nesztelenül visszahúzódik a rés-
nyire hagyott börtön ajtó mögül. Diamont elmegy, mint a hajnal. Jozef Bez-
dán sokáig hallja a finom neszezést, ahogy a lány fölfelé araszol a börtön durva
lépcsőin. Am az egy hét leteltével Diamont újra belép Jozef Bezdán cellájába.
Délelőtt van. A cellában ilyenkor tobzódik a legtöbb fény, s a patkányok is
szelídebbek. Valamivel jobban van Jozef Bezdán. Már képes lábra állni. Képes
nekidőlni a falnak, s képes számba venni a lehetőségeit. Diamont megáll előtte,
s fellebbenti az arcát rejtő finom fátylat. A világmérműnek elakad a lélegzete.
Sápadt a lány és szép. Nagyon szép! Mintha segítőkésznek képzelték
a tekintetében. Jozef Bezdán megfogja az egyik haja szálát, kitépi a fejbőréből,
s óvatosan, figyelve minden apró kis mozdulatra, a hegyénél fogva ketté vá-
lasztja. E hajszál legmélyébe rejtette Jozef Bezdán Diamont gondolatát.

– A szerelemben a távolság a legfontosabb – mondja Diamont, és Achmet
pasára gondol.

Jozef Bezdán fölnevet.

A foglyot még aznap kopaszra borotválják. Achmet titkára, egy Hassan
nevű kicsi férfi személyesen vizsgálja át a kém minden egyes hajszálát, szám-
szerint hárommillió darabot. Köztudott, hogy a kivételes képességű embernek
annyi haja van, amennyinek a súlya alatt egy gyermek roskadozik. Ám Jozef
Bezdán ebben is túltett az átlagon. A haja nem csak több a szokásosnál, hanem
a szálak vastagsága is meglepően tekintélyes. Hassan döbbenete akkor válik tel-
jessé, amikor hosszas munka után leltárba veszi, mi mindent talál Jozef Bezdán
hajszálaiban. A listán többek között a következő dolgok szerepeltek:

Két gyönyörű, kalligrafikus betűkkel írt Korán. Az út leírása, melyen ke-
resztül Mohamed a Gábiel angyal vezetésével az égbe jutott. A gyaurok szent
könyve, más néven a Bibliája német nyelven, nürnbergi kiadás 1566-ból. Hi-
tetlenek szentjeinek a cselekedetei, egy fadarab, mely abból a keresztből való,
amelyre az Isza nevű prófétát szögezték a zsidók. Egy hatalmas láda genizum,
megannyi rongyos és sérült Talmud, Misna és Haggada, az amszterdami sze-
fárd hitközség valaha volt tulajdona. Kabbala magyarázatok. Egy öreg török
előkelőt ábrázoló tusrajz. Okos embernek látszik, és nagy tisztsege lehet. Bi-

zonytalan emlékek egy Mesdele nevű cigánykém haláláról, akit a saját álmai fojtottak meg. A wienervaldi erdő fáinak a száma. Tanulmány a varjúszelídítésről. Lista a török birodalom fürdőiről. Egy kígyómarkolatú, embervértől szennyezett kés. A Jozef Brazina nevű, egykori birodalmi kém és orgyilkos szavai az emberi élet kioltásáról. Apró, virágmintás kavicsok, melyeket ha az ember a mellkasa fölé tart, azok gyors növekedésbe fognak. A Kopata nevű helyi kocsmáros szemének a zavaros, félelemtől átítatott csillogása. Szeged alapos tervrajza, titkos útvonalak a birodalom keleti feléből, Sztambultól egészen Budáig. Bulgária éghajlatának elemzése az utóbbi háromszáz esztendőből. A méz meséltetésének az eljárása. Egy hajszál, melyet önmagába rejtettek. Különböző receptek a halálból való visszatérésre. A hideg, a fájdalom, az éhség és a búskomorság elviselésének a különböző módozatai. Az Újvilágnak nevezett földrész meghódításának a terve. Egy másolat Achmet pasa feleségének, Diamontnak a gondolatáról, miszerint a szerelemben a távolság a legfontosabb. S végül egy fájdalommal átítatott, már-már eszelősen gyötrő kérdés, mely úgy világított Jozef Bezdán hajszálainak a felében, hogy jószerivel parázslani látszott.

KIK A KÖNNYMUTATVÁNYOSOK?

Achmet elbűvölve bámulja a világekém hajszálaiban fellelt gazdagságot. Valóságos zsákmány ez, mennyisége betölt egy közepes méretű kincstári szobát. Amit eddig is sejtett a pasa, most már a napvilágnál is nyilvánvalóbb. Mohamed szakállára, hiszen nem akármilyen fogolyra tett szert! Sőt, olyan ember lehet ez a szótlán és kitartó kém, aki felett neki már nincs befolyása, hatalma. Megkínózhatja, talán még meg is ölheti, de ez ezzel legfeljebb magára vonja annak az ismeretlen, előkelő török főúrnak a haragját, akinek a tusrajzú arc-képét szintén megtalálták az egyik göndörödő, valószínűleg a halánték leg-szebb részén hordott hajszálban. A pasa nem buta ember. Sőt érzékeny is. Megerzi tehát azt is, hogy a kém különös betegségben szenved. Olyan betegség ez, amely már előrehaladott állapotba van, s előbb-utóbb a fogoly egész lelkén és testén uralkodni fog. Achmet a homlokát masszírozva bólint. Talán néhány hét sem kell ahhoz, hogy Jozef Bezdán csak arra tudjon gondolni, kik a könny-mutatványosok. Hm, a könnymutatványosok! Hallott róluk Achmet is. Többször látják őket a városban, s tevékeny részük lehetett a jó Ibrahim Galaburdi elveszejtésében is. Elégették a szerencsétlent, aki, mint ahogy a kémek jelentették, boldogan halt meg. Micsoda ostobaság ez?! Hogyan is lehetne boldogan meghalni. Különbözik pedig Achmet azt hihette a kémek jelentése alapján, hogy a szép fogoly kapcsolatban van a mutatványosokkal, a cimborájuk. Nem az, ezt most már biztos tudja Achmet, különben miért is világítana a fogoly fejében és hajában az őrijítő kérdés:

Kik a Könnymutatványosok?

Néhány nap múlva Achmet megáll kitömött galambja előtt. Nem is a gyötrő fejfájás miatt teszi. Az az öreg török előkelő érdeklő, aki valószínűleg a fogoly gazdája lehet. Ismerős, mégis távoli vonások. S a pasa addig bámul a madár szemeibe, mígnem megtudja a választ. Abdurrahman, a budai helytartó a fogoly legfőbb pártfogoltja. Elsápad, és még a fejfájásáról is megfeledkezik. Azonnal a kicsi Hassánért kiállt. A kémet rögvest hozzák fel a tömlőcből, fűrösszék meg, eunuchok és háremhölgyek ápolják, teessék és itassák. Járjanak a kedvében. Lessék minden kívánságát. Ha fiúkat akar, hozzanak neki azokat.

A pasa hosszú órákat időzik Diamont gondolata előtt. A buta Hassán nem szólt a dologról. De Achmet az egyik éjszaka felriadt, s valami nyugtalanító érzéstől vezérelve visszatért a szobához, hol a fogoly hajszálait őrizték. Nem akarta fölriasztani a bóbiskoló, nagyokat hortyanó öröket. Elég lesz holnap kivégeztetni őket. Átlépett durva álmaikon s óvatosan benyitott a helyiségbe. Egy különös kövecske mellett megtalálta a fátyoldarabkaként remegő gondolatot. A pasa nyomban a feleségeinek lakosztályába sietett. Diamont a sarokban hevert összekuporodva, akár egy kismacska. A pasa nem érintette meg a testét, de a vágyának az erejével maga felé fordította. S fekete, komoly szemeivel figyelni kezdte a lányt. S addig bámulta, mígnem Diamont ölében föl nem csillan a folyékony aranyhoz hasonlító mézecske. A lányból sóhajtás szakadt föl. A pasa akkor otthagya Diamontot, de azóta majd minden este fölkeresi, behatol az álmaiba, és örömet okoz neki.

Jozef Bezdán január első napjaiban már látja, mint fosztogatnak a császári katonák a városban. Kifigyeli a keresztény szerzetesek és a német csapatok titkos kapcsolatát is. Azt is látja, hogyan hordják ki mindazt az élelmet a klastromból, melyet a császári kontingenseknek gyűjtögettek össze a barátok. Azt is tudja Jozef Bezdán, hogy a barátok adják meg a tehetősebb törökök címeit, hol érdemes fosztogatni. De a németek ennél többet kérnek. Kapitányuk mélykék tekintetű, durva hangú férfi, a neve Jürgen Fremd. A barátok mind kedvetlenebbül tárgyalnak Jürgen Fremd kapitánnyal, Mercy ezredes legkedvesebb tisztjével, akinek az élelmiszer, a város állapotáról nyújtott bőséges információk, továbbá a vár alapos gonddal elkészített alaprajza sem elegendő, mert mindezek tetejébe még a helyi kádi, a várparancsnok, valamit a szövetséges tatár hadakat vezető Iszmail aga álmait is követelik.

A guardián úgy néz Jürgen Fremdre, mintha magát az ördögöt látná.

– Az álmokat ellopni nem lehet, uram.

– Nem azt kértem, te pap, hogy lopd el őket. Csak azt, hogy tudj róluk.

Jozef Bezdán a német betörés után magához kéreti Achmet pasa. Jozef Bezdán erőre kapott, teste különös gyorsasággal erősödött meg, eltűntek bőréből a kínszások és gyötrések nyomai. Újra nő a haja is. Achmet persze Diamontra gondol egyfolytában, s közben dörzsölgeti a fájó homlokát.

– Azt akarod mondani, hogy a barátapok árulók? – kérdezi.

– Azt mondd, hogy azok – bólint aztán elkomoruló tekintettel.

Néhány vészjóslósan csöndes nap után a klastromban alapos vizsgálatot tartanak. És bizony nem hiába. Nagy János guardiánt és helyettesét, Spányik Sándort, illetve Fülöp András volt provincionális atyát, továbbá Potári Félix, Farkas Antal és Horváth Elezár fölszenteletlen testvéreket, akik a császáriaknak húst – igaz, leginkább tisztátlan sertést –, füstölt csülköket, oldalasokat és kolbászokat félretettek és alattomban rejtegettek, erőszakkal megfogják. Amikor a janicsárok rugdosni kezdik a klastrom ajtaját, a guardián csak annyit mond az égre nézve:

– Bocsásd meg nekik, édes jó Istenem.

Már bent is tolong az őrző a klastrom udvarán. Az egyik török röhögve taszít Nagy Jánoson, a guardián arccal a jégre zuhan. Nyomban elered az orra vére. Azért szelíd eltökéltséggel pillant föl.

– A pokolra jutsz, te copfos kutya.

A barátok kezeit összehurkolják, s mint levágni való barmokat, istentelen ordítózás és ütlegelés közepette a várba hurcolják őket. Olyan nagy a kegyetlenség, hogy beborul az ég, és lassan szállingózni kezd a hó. Aztán még ezt is abbahagyja. Farkas Antal fölszenteletlen testvérnek például a csuklóját kezdi ki a kötés, a vére serken, buzog erősen, s a barát, míg a várhoz érnek, többször elalél. Fölrugdossák, hogy a vér szökik az arcából is, és az egyik szemfoga az alsó ajkába beletörik. Útközben a palánk hideg, jeges árkába is beleesnek. Ostorral verik őket a janicsárok, röhögnek hozzá. De ez csak a kezdet. Fülöp atyának a szíve fölé félhold alakú sebet metszenek, a seb szivárgó vörösét maréknyi fehér sóval itatják föl. Fülöp atyának csak a foga csikorog, mint ólajtó a szeles téli éjszakában, de akkor sem árulkodik. Nem vall semmiképpen. De még akkor sem, amikor a karját csavargatják, s egy póznára úgy húzzák föl, mint nyers húst a hentesmester. Nagy János guardiánnak a szempilláit tépkedik egyenként, de olyan részvétlen az arca, mintha megfagyott volna. Azon tűnődik, hogy ha szent nem is, de mártír lesz belőlük, hogy ím vértanúságot vállalnak, s ha mégis aggódik valami miatt, ha valami kellemetlen érzés árasztja el, a húsába maró fájdalomtól eltekintve, amit a vadállatiasan vigyorgó török katona okoz neki, nos annyit megjegyezhet, hogy Jürgen Fremd nem volt szimpatikus neki, hiába is volt keresztény. Achmet pasa elnézi a kínzást, amely voltaképpen nem is kínzás. Hasonló módon török gyerekek is játszódnak egymással, otthon, ahol a kövek még éjszaka is melegebbek, mint itten verőfény idején. Achmet pasának még mindig fáj a feje, pedig már a legerősebb matshlacot, kábítószer is használt. A pasa már unja, hogy egy végtére is jelentéktelen barátappal pazarolja az idejét. Iszmail agára gondol a pasa, aki gyakori dühében a keleti kutyák vad és barbár nyelvén átkozódik. A buta Iszmail azt hiszi magáról, hogy a Chám bokája itt, ezen az elátkozott, Allah háta mögötti vidéken, pedig legfeljebb a kislábaujja körme alatti piszok lehet.

Achmet is tudja, hogy Iszmail aga még mindig nem tett le arról a tervéről, hogy megtalálja az apját, akivel különös dolog történt. Egy magyar fogoly boldog énekétől megrészegülve eljött erre a tájra, mert a szavak dallamától beleszeretett ebbe a földbe. S talán még itt van valahol az öreg tatár, esetleg fogságba ejtették, rablánccon tengeti az életét. Iszmail aga apjáról tudnivaló, hogy ugyancsak Iszmail volt a neve, és kutyafejű volt. Iszmail aga ezért is beszél zavartabb vagy hevültebb pillanataiban a keleti kutyák vad és barbár nyelvén. Ilyenkor maga sem érti, mit mond, annyit azonban pontosan érez, hogy fontos dolgokról beszél, s bizony jól járna vele, ha értené magát. Iszmail oly sok mindennel próbálkozott már. A legjobb tatár utánzóművészekkel visszaugattatta egy ilyen, több óráig tartó keserves csaholását. Egyetlen szót sem értett belőle. Évekkel ezelőtt örmény kereskedők révén ötven tolmácsot vett meg családostúl, pereputtyostúl és földestúl, amin megszülettek. Bősséggel megfizette az örményeket, akik hajlongva, hálától elérzékenyült tekintettel fogadták a Chámról mintázott szélszobrokat és az életüket biztosító birodalmi menleveleket. Iszmail hiába fizetett. A tolmácsok sem értették, mit mond. Ott álltak az aga előtt, nagyokat pislogtak, mélységes zavarukat képtelenek voltak titkolni, törölgették az arcukra fröccsenő maró nyálat, melynek minden csöppje alkonyatlila foltokat hagyott a bőrükön. Elveszette ingatták a fejüket ezek a legjobb tolmácsok, akik között némelyik még Iszmail nagybátyjának is tolmácsolt, aki lóbelekből font kötéllal húzza és vonja a Napot a Világ keleti peremén. Iszmail arra gondolt, hogy fölhevült pillanataiban egy halott, már senki emberi lény által nem értett nyelven beszél. Fájdalmas fölismerése után a tolmácsokat egyenként végeztette ki. Némelyiket az égből kimert kék mélységbe fojtatta, némelyiknek kimondta a Chám halált okozó, titkos nevét, némelyiket csak addig tartja a tűző napon, míg nem lánggra lobban a szemhéja, s a tűz kiégetett a szerencsétlen fejében minden érzést, képet és gondolatot, amitől aztán az holtan esik össze.

Iszmail itt él, boldog lehetne, mert ugyan kit ér az a megiszteltetés, hogy a Chám gyönyörű bokája legyen, ám mégse boldog. Achmet pasa néha tárgyalt az agával. De csak a legszükségesebb esetekben. Azon a napon, amikor a barátapapok vezetőjét másodszor is fogság alá vetik, Achmetnek eszébe jut az aga, s arra gondol, foglalkozzék a barátapapokkal a tatár. A guardiánt ezen a hóporos, hideg reggelen át is adja Iszmailnak. Az aga azonban nem csak a Chám aranyláncos bokája, nem csak ismeretlen nyelven ugat, hanem van egy meglehetősen nagy fájdalommal járó szokása is. Emberi testrészeket gyűjt. Kevesen jönnek ki sátrából úgy, hogy ne hiányozna a szerencsétlen valamelyik tagja. Azóta van ez, amióta Iszmail arcgödkrét kiharapta egy dög magyar boszorkány, valahol a Tisza folyó középső folyása mentén. Az aga hosszan, tűnődve bámulja az elgyötört papot, majd szórakozottan elmosolyodik. Úgy tűnik, a guardián sorsa megpecsételődik. Néhány pillanat múlva a guardiánt

anyaszűz meztelenre vetkőztetik, még egy réteg bőrt is le akarnak nyúzni róla, de végül megelégednek annyival, hogy a porzó, aprószemű hóba rugdossák. A hó csakhamar véres és huygys lesz. Ha nem a fejét vágják le a guardiánnak, akkor nyilván darabokra szeletelik. Vagy úgy jár, mint az egyik tatár utánczó-művész, akit a saját, nyomorult lelkébe fojtották bele. A guardián eltökélten összeszorítja a fogát, markolja a sáros havat, miközben láthatóan az istenéhez beszél. A szegedi utcákon beszélni kezd a szél, s zaklatottságában jégcsapokat tördel. Eltelik a délután is. A guardián még mindig a hóban hever. Már nem mozog, nem is beszél. Talán már nem is él. Nyomorult, megkínzott testére ráfagyott a vére és az ürüléke.

És ekkor különös szekér jelenik meg a szegedi utcákon. Végigzörög hófödte, síkos utakon, közben elidőzik kicsinykét az imaház, a karavánszeráj előtt, a fürdőknél, és a karcsú imaret tövében, miközben a szekér derékaljából furcsa arcú figurák leskelődnek. Különben átlagos alakok, hiszen jól ismerjük őket. Végül a szekér megáll a tatárok táborának fáklyafényes téli szálláshelyénél, mely kívül esik már a Palánkon. Iszmail embereinél egy különös, néme-lyeket kárörvendő vigyorra ingerlő alak kér meghallgatást. Az időpont meg-
lehetősen szokatlan. A vakmerőség ugyancsak szokatlan. A Fenséges Chám bokáját zavarni oly időben, amikor már a Nap is eltakarodott az égről, nem is bátorságra, hanem végzetes együgyűsége vall. A tatárok megszokták már, hogy akárhová is lépnek Európa földjén, mindenütt rettegés fogadja őket, s ez az érzés hol hangos és harsány, máskor meg csak a szempillák rezdülésében, a körmök koccanásában tettenérhető gyűlölettel elegyedik. A szekér utasa öt átlagos, semmitmondó férfi. Mégis furcsák. Ruházatuk szedett-vedett, vizet bizony nagyon régen láttak. Szaguk is van. Bevallásuk szerint könnymutatvá-nyosok. Aki a bebocsátást és a meghallgatást kéri, egyszerűen csak Franjo Mendebabának nevezi magát. Iszmail, amikor jelentik neki a bolond figurák érkezését, szélesen elmosolyodik. A mosoly nála rendesen torz vigyor arcának hiányzó húsdarabja miatt. Arra gondol az aga, hogy lám csak, jót tesz vele az ég, mert újabb testrészeket gyűjthet. A hosszú köpenyes férfi megáll az aga sátrának a bejárata előtt, de nem lép be. Szinte parancsolóan pillant az őrszemre, aki morogva lebbenti föl a nehéz, téli ponyvát. Iszmail aga azon töp-reng, vajon mit akarhat tőle ez a könnymutatványos. Amikor az aga megpil-lantja Franjo Mendebaba esetlen, imbolygó alakját, szeretne újra elmoso-lyodni, de aztán az elszánt arcba tekint. Mendebaba szakálla csimbókos, fehér pihe, kóc és a piszok különös keveréke borítja. Mendebaba hunyorogva szem-revételezi az aga erőteljes alakját. Aztán megszólal.

- Uram, kíváncsi vagy a halálos ellenségedre?

A könnymutatványos szakállából pihe hull és libegve ereszkedik az aga csizmája elé. Iszmail két ujjal simogatja hosszú, vékony szálú szakállát. Hü-

velykujja szokás szerint beletéved abba a gödröcskébe, amit egy Borbála nevű magyar dög harapott ki az arcából.

– Nekem nincs ellenségem – mondja Iszmail.

– Gondolod, uram – vonja föl szemöldökét Franjo Mendebaba.

– Senki sem mer az ellenségem lenni – bólint az aga.

– Halálos ellenségre gondoltam – mosolyodik el Franjo Mendebaba. Az aga eltűnődik. Ezt az embert, aki ide merészelt állni elébe, s vakmerőségét azzal tetézi, hogy nyíltan és szemérmetlenül bámul rá, nos ezt az együgyűt nyilván tenyéryni darabokra fogja vágatni. Ám addig is miért is ne játszhatna vele? Miért ne tehetne úgy, mintha hinne neki, hogy belemegy a mulatságba.

– S mit kérsz, ha elárulod? – kérdezi ravasz mosollyal. Franjo Mendebaba pislant, gyakorlott mozdulattal a vállába törli az orrát, aztán az állával kimutat a sátorból.

– A hóban hever egy ember, akár az állat – válaszolja.

Iszmail aga tűnődik.

– Csak egy hitetlen kutya – vonja meg a vállát az aga.

– Attól még fázhat – bólint a könnymutatványos.

– Miért kell az neked? – kérdi.

– Az élete nem nekem kell – válaszol Mendebaba.

– Elengedem azt az embert, ha nekem adsz valamit a testedből – mondja az aga. A könnymutatványos, úgy tetszik, erősen csodálkozik. Csimbókos szakállában izgatottan remegnek a pelyhek.

– Valamelyik karoddal beérem – mosolyog az aga.

– Áll az alku? – kérdi eztán.

– Rendben van – szól Franjo Mendebaba akkor, de már mozdulatlan arccal. Aztán mégis megbiccinti a fejét.

– És ez a bőriszák is a tiéd, ami az oldalamon lóg. Ajándék, aga.

És a könnymutatványos már sír is. Úgy bugyog a könny a szeméből, mintha soha nem állna már el. Néhány perccske csak, és Franjo Mendebaba arca helyén egy hatalmas, távoli tó kéklik. A vize tiszta és áttetsző, akár az ártatlan lélek. Iszmail aga a víz fölé hajol és sokáig néz farkasszemet azzal, akinek az arca onnan tekint vissza rá.

– Jól van – mondja aztán kedvetlenül – jól van.

Kikiált a sátorból.

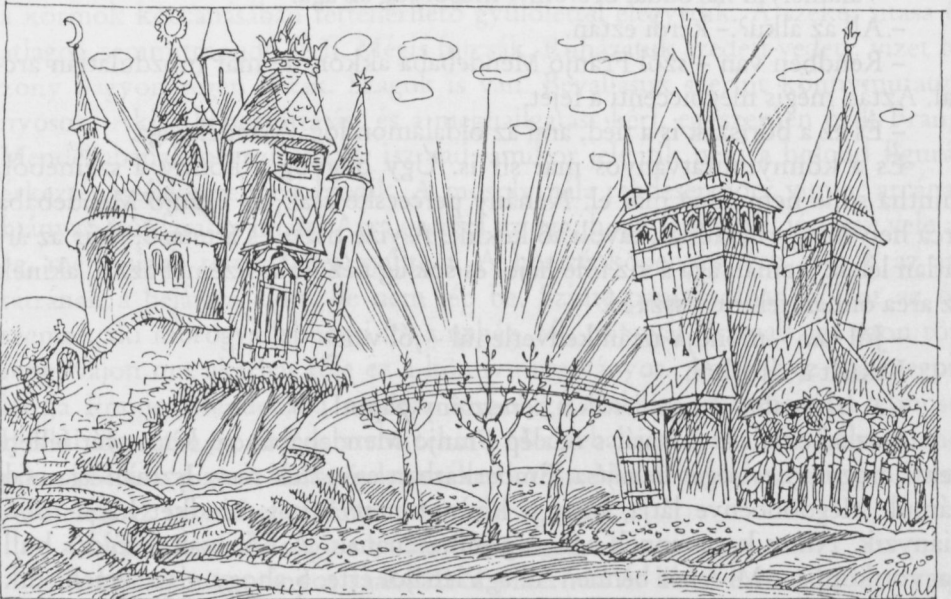
– A harcosok elengedhetik a keresztény papot!

S azzal emeli szablyáját s odalép Franjo Mendebabához, köpenyét fellebbenti, hogy a fizetségét behajtsa. Emberkarban egyeztek meg. Iszmail aga csak bámul. Megdöbbenve látja, hogy a könnymutatványos mindkét karja többől hiányzik. Nincs karja ennek a hazug mihasznának. A bőriszák a földre hull, nagyot koppan. Mi lehet benne? Az aga lehajol érte. S ahogy visszaemelkedik, már csak az esetlen hátat látja, amint eltűnik a sátorponyva mögött.

Nagyon sokáig mélységes csönd van a táborban.

Már régen eljöttek a guardiánért a testvérek, ölben vitték haza a rettentően elkínzott, félholt és agyonfagyott embert. Valamikor éjfél után bukkan föl a Hold az ég feketéjében. Iszmail aga sátrából ekkor hangzik föl a velőrázó, iszonyatos vonyítás. Szörnyű, elviselhetetlen hangok. Iszmail úgy vonyít, hogy félő, nemcsak a saját emberei, de a helybeliek is lázadni kezdenek. S bár az erőarány nem lenne kétséges, a fölösleges vérontás elkerülése annál üdvözítőbb, ezt jól tudja Achmet pasa is. Üzenetet küld tehát a tatár táborba. Az aga sátrát a testőrség rohanja meg. Iszmailt lefognak, szájába márdarka tollat tömnek, kezéből kicsavarják a kutyakoponyát. Iszmail megtalálta az apját. A koponyáját szorongatta, szegény, szerencsétlen apja fejcsontját, aki egy boldogtalan napon meghallotta, hogy énekel egy magyar fogoly erről a földről. Az öreg Iszmail nyomban szerelmes lett, s eljött, s itt veszett el, itt fogták el egy napon Zrínyi Miklós nagyúr vadászai.

A hajnali szürkületben búcsúzóul egy fermánt nyújt Achmet pasa kezébe az éjszaka. A budai helytartó, az agg, de végtelen bölcsességéről, valamint kereskedelmi érzékéről híres Abdurrahman parancsa annyi, hogy Jozef Bezdánt azonnal bocsássák hozzá, de előtte adják a kezébe Achmet pasa még mindig érintetlen háremhölgyét, aki Diamontnak nevezetik.

BARTÓK B.: FÁBÓLFARAGOTT KIRÁLYFI • SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZ

VARGA MATYÁS 1946